

De droeve historie van Hendrik Bau van Muggenbergh en Godelieve van Gottignies (1468).

Genealogie van de hoofdpersonen

Jan VAN DE STEEN alias SCOONJANS

x Louisa DE GORTERE

!

! ! ! !
! ! ! !
Simon Catharina Joanna VAN DE STEEN alias SCOONJANS !
x Jan SCHOOFF x Lanceloot VAN GOTTIGNIES !
! Elisabeth
! Arnold BAU

! !
! !
Gillis VAN GOTTIGNIES

x Joanna ESTOR (dochter van Hendrik, Heer van Borgerstein

x Elisabeth VAN LIERE)

! xx Catharina Oem VAN WIJNGAERDEN,

! wed. V.D.BROECK alias MUSCH

!

! ! ! !
! ! ! !
Godelieve
(Religieuse
Falconklooster,
Antwerpen)

Elisabeth

Jan

Lanceloot

x Margaretha VAN DEN BROECK

! alias MUSCH

! (stiefzuster)

!

Catharina

x Arnold VAN MERODE (zoon

van GUILLIELMUS

x Catharina BAU)

Wouter BAU (+ 1300)
x Elisabeth VAN EECKHOVEN

!
!

!
!
Arnold BAU (+ 1400, vermoord door Schoonjans)
x Catharina VAN HEYNBEECK

!
!
!
!
!
!
Sophie Catharina Arnold Willem
x Adam DE GORTER religieuse x Elisabeth SCHOONJANS (+ 1475)

!
!
!
!
!
!
Wouter BAU
x Catharina KERREMANS
! (dochter van Willem)
! xx Maria VAN RANST
! xx Gillis VAN GOTTIGNIES)

!
!
!
Wouter BAU
x Margaretha VAN URSENE

!
!
Wouter BAU
x Elisabeth VAN RANST

!
!
Jan BAU (+ Duffel)
(heer van Muggenbergh)
x Catharina VAN OYENBRUGGE

!
!
!
!
!
!
!
!
!
!
Wouter ! Karel ! Elisabeth ! Jan !
Voogd van ! ! ! x Antoon ! ! !
Heist ! ! VAN DER MEREN ! ! Catharina

!
!
!
Hendrik
x Joanna VAN EDINGEN
(+ Rumst 1510)

!
!
!
Agnes
x Jan VAN BERCHEM

!
!
!
**Hendrik
x Barbara
V. HERBIJS**

!
!
!
!
!
!
Jacob
x Aleidis DE
HANDEREMONT
xx Maria VAN HOORN
(heer van Muggen-
bergh na 1495)

Wanneer je tegenwoordig Notmeir passeert, vanuit Duffel vertrekkend, dan zie je de aluminiumfabriek haar witte pluim de lucht inblazen; als je verder wandelt, voorbij de al even prozaïsche spaarbekkens van de Antwerpse Waterwinning, die zich langs de Netedijk uitstrekken, dan kan je je moeilijk voorstellen dat dit landschap ooit eens, in een grijs verleden, als decor gediend heeft voor een passioneel liefdesdrama met Shakespeariaanse trekjes. Hoewel, in het jaar 1468 zag het er wel héél anders uit.

Toen namelijk, was het grootste deel van Notmeir overdekt met een dicht woud, het Sechbos, te midden waarvan zich een vervallen kasteelhoeve bevond. Het gebouw droeg het wapen van het geslacht Gottignies of Gottenghijs : drie strijdhamers van sabel op zilveren veld, en was in het "Duffelslastcohier" aangetekend als eigendom van Lanceloot van Gottignies (1), schildknaap, Drossaard van het Land van Rumst. Een van Lanceloots onderhorigen bewoonde het samen met zijn echtgenote die in het vroege voorjaar van 1468 ziek te bed lag.

Tot zover de plaats van de handeling, nu nog het verhaal.

Om de hele geschiedenis goed te begrijpen moeten we nog verder de tijd ingaan, tot in het jaar 1400 namelijk, meer bepaald te Mechelen. Vermoedelijk tijdens een uit de hand gelopen ruzie, vermoordde daar Jan Scoonjans, schepen van de Stad Mechelen, de Tressorier Arnold Bau. Was de oorzaak een familiekwestie? We kunnen het slechts gissen. Maar de hardnekkigheid van het konflikt, dat zelfs achtenzes-tig jaar later nog tot uitbarsting kwam, doet het ons vermoeden. Immers, het slachtoffer, Arnold Bau, was de schoonvader van Scoonjans dochter Elisabeth. Feit is wel dat deze doodslag generaties lang een splijtzwam is geweest tussen beide families, wat des te pijnlijker moet zijn geweest gezien de beide families aan elkaar geparenteerd waren, zoals men op de bijgevoegde stambomen kan nagaan.

Voor al de Scoonjansen lieten zich in de vete niet onbetuigd! Dit wekt enige verbazing, want redelijkerwijze verwacht men de meeste rancune langs de kant van het slachtoffer. Maar misschien heeft dit iets te maken met de opgelopen straf. Jan Scoonjans werd immers voor eeuwig uit de jurisdictie van de stad gebannen. Daarop liet hij zich het slot Borgerstein bouwen op Pasbrug, bij het voormalig Sint-

Jozefseminarie, zodat hij op de tinnen van zijn "steinenhuis" zijn geboortestad kon zien, en bij westenwind, haar klokken horen. Maar door de verbanning gingen alle lucratieve ambten en prebenden, die een goed gesitueerde familie als de Scoonjansen normaliter in de stad Mechelen bekleedden, aan hun hooghartige neuzen voorbij. Kortom : de Scoonjansen waren verplicht de tering naar de nering te zetten, en dat maakte hen niet vriendelijker jegens de Bau's.

Dit van origine volledig mechelse konflikt werd naar onze contreien geïmporteerd op de dag dat Lanceloot van Gottignies, schildknaap en Drossaard van het Land van Rumst, huwt met Joanna, dochter van Jan Scoonjans. Dit zou nog zo erg niet zijn geweest, ware het niet dat Lanceloots naaste buur en tot dan toe goede vriend, met wie hij sinds mensenheugnis in peis en vree leeft, Jan Bau is, heer van Muggenbergh (2) en, jawel, neef van de vermoorde Tressorier. Van die dag af worden de voormalige vrienden bittere vijanden. Zó erg zelfs dat Joanna, op haar sterfbed in 1433, haar dertienjarige zoon Gillis laat zweren nooit of te nimmer iets te maken te hebben met de Bau's.

Gillis van Gottignies trouwt zowat tien jaar later met Joanna Estor, dochter van Hendrik, heer van Bijgaerde, en van Elisabeth van Liere, uit de familie van de heren van Berchem en Noorderwijk. Zij krijgen twee zonen, Lanceloot en Jan, en twee dochters, Elisabeth en Godelieve. Joanna sterft jong en, vermoedelijk omdat hun vader hertrouwt met Catharina Oem van Wijngaerden, worden Godelieve en haar broer Jan naar Rumst gehaald om bij hun grootouders in te trekken.

Maar laten we nu terugkeren naar de plaats van de handeling: het in het begin al vermelde huis in het Sechbos. Daar lag, zoals we al zeiden, de echtgenote van een van Lanceloots onderhorigen ziek te wezen.

Deze dame was in betere tijden min of voedster geweest. Ze moet wel een ijzersterke reputatie gehad hebben, inzake voedselverstreking en kinderverzorging, zoniet wekt het op zijn minst enige verbazing dat beide vijandige families beroep deden op haar diensten.

Het is dus bij het ziekbed van hun gemeenschappelijke zoogmoeder dat Godelieve van Gottignies en Hendrik Bau, zoon van Jan Bau, heer van Muggenbergh, elkaar leren kennen. En het is ongetwijfeld onder haar goedkeurend oog dat er iets moois ontstaat tussen die twee. Maar wan-

neer hun voedster kort daarna het tijdelijke voor het eeuwige inruilt, beseffen beiden dat met hun min ook het waterdichte alibi voor ongestoorde tête à têtes verdwijnt. Daarom stelt Hendrik aan Godelieve voor om van de dodenwake gebruik te maken om met hem naar Markgraaf Jan van Immerseel in Antwerpen te vluchten. Deze is een gemeenschappelijk familielid en hij heeft Hendrik beloofd Godelieve onderdak en bescherming te verlenen en eventueel later te onderhandelen tussen de vijandelijke clans.

De volgende dag verlaat heer Hendrik slot Muggenbergh zonder gevolg en met neergeslagen vizier. Om vooral niet gevolgd te worden neemt hij de Kruisstraat (verlenging van de Hoge Vosberg, richting Duffel) en Boeksteinstraat, daalt de Vosberg af, volgt de heirbaan naar Antwerpen tot Lazernij, die hij rechts laat liggen. Dan nadert hij de kasteelhoeve. Tot zijn opluchting ziet hij Godelieve's witte paard gezadeld bij de poort staan. Wanneer hij zelf wil afstijgen, komt Godelieve naar buiten, volledig in het zwart en zwaar gesluierd. Als de weerlicht bestijgt ze het witte paard en galoppeert de Vaartstraat (Varenstraat) in. Tijdens de daaropvolgende dolle rit, waarbij hij zijn geliefde met moeite kon bijhouden, heeft heer Hendrik ongetwijfeld met tegenstrijdige gevoelens geworsteld. Verbazing om de onvermoede amazone-kwaliteiten van zijn schuchtere geliefde, verbijs-tering omdat ze volledig de verkeerde richting opgalopeerde, zonder ook maar de minste aandacht te schenken aan zijn waarschuwingen. Wanneer hij haar eindelijk tot staan brengt met de woorden "Lieveling, dit is niet de weg naar Antwerpen", heeft zijn gezelling haar zware sluier weggeschoven... Een afgrijselijk scharminkel kijkt heer Hendrik boos aan en met een krassende stem stort ze een vloed van verwensingen, in de goorste soldatentaal, over diens geschrokken hoofd. Als klap op de vuurpijl trekt ze ook nog de paardetoom uit zijn handen, het paard steigert, heer Hendrik valt en breekt, och arme, benevens zijn hart, ook nog zijn been. Hierop verdwijnt de gedaante, bloedstollend lachend.

Als de volgende morgen het onbereden paard van Hendrik voor de muren van het slot Muggenbergh opdaagt, beseffen ze daar dat er iets gebeurd moet zijn. In allerijl wordt er een zoekactie opgezet en het is pas na uren dat ze hun heer, in zware shocktoestand, vinden. Hij herhaalt telkens : "Godelieve, een nachtmerrie !" De kleine luiden te Duffel twijfelen er niet aan : heer Hendrik werd van de mare bereden.

Wat was er nu eigenlijk gebeurd? Wel, toen onze geliefden hun vluchtplannen bespraken, gingen ze vermoedelijk zó in elkaar op, dat ze niet merkten dat iemand meeluisterde. Deze vrouw, een bedelares, zegt een kronist, was in ieder geval goed op de hoogte van de scheefgetrokken familiale omstandigheden van onze helden. De luistervink spoedde zich derhalve gezwind naar de drossaard van Rumst, teneinde hem van de snode plannen van zijn kleindochter op de hoogte te stellen, wel wetend, dat deze inlichtingen verzilverd zouden worden. En de drossaard nam geen halve maatregelen. Eerst en vooral kreeg Godelieve, toen ze even later arriveerde, kamerarrest. Later werd ze op transport gesteld, weliswaar ook naar Antwerpen, maar naar het Falconklooster: een methode die in die dagen wel vaker werd toegepast om onwillige dochters van goede huize tot betere inzichten te brengen. Maar voor de eigenlijke wraakneming deed Lanceloot beroep op een prof: Sara, de hekse van Rumst.

Op het moment dat Lanceloot haar consulteerde, had Sara er al een hele carrière opzitten als marketenster en soldatenwif in Duitsland. De hele Late Middeleeuwen wordt vooral Duitsland geteisterd door rondtrekkende legerbendes, die zich verhuren aan de meestbiedende en, bij gebrek aan opdrachtgevers, vaak ook voor eigen rekening opereren. Dan trekken ze plunderend, moordend en verkrachtend door het ommeland, tot grote wanhoop van boeren en landlieden. In het kielzog van zo'n bende trok een kleurrijk allegaartje mee, zoals boeven, hoeren, helers, dieven en marketensters. Meestal lieden die met een minimum aan gewetensbezwaren een lucratief handeltje dreven. Ongetwijfeld is het daar dat Sara "de stiel" leerde. Een goede marketenster moet immers, letterlijk, van alle markten thuis zijn. Ze moest diverse prullaria aan de soldaten kunnen slijten, onbruikbaar plundergoed helen, en als het haar zo uit kwam, moest ze ook zichzelf aan de man, in casu de soldaat, kunnen brengen. Met het klimmen der jaren echter, gingen de zaken slechter. Bovendien had deze liederlijke levenswandel Sara niet mooier gemaakt; de kronist weet te vermelden dat ze "lelijk was als eene doodzonde". En vermits, toen nog meer dan nu, een vrouw met een verleden geen toekomst heeft, zal de vacante plaats van dorpsheks te Rumst haar een goede oplossing geleken hebben, bij wijze van "fin de carrière".

Het was precies in die hoedanigheid dat de drossaard en zijn kleinzoon Jan beroep op Sara deden. En het was dus deze adekwate remedie tegen de liefde die in plaats van Godelieve op heer Hendrik werd afgestuurd. Zoals we hierboven al gezien hebben, kweet ze zich voorbeeldig van haar taak. Iets té goed zelfs. De opdracht van Lanceloot luidde : "Breek heer Hendriks hart". Dat been had er niet bij gehoeft.

Na enkele weken begint het heer Hendrik dan toch te dagen en hij beseft dat het de familie van Gottignies is, die hem stokken in de wielen steekt. Hij doet dan ook verwoede pogingen om met zijn geliefde inkontakt te komen. Tevergeefs echter ! Godelieve zit dan immers al lang hoog en droog in het Falconklooster.

Nuchterder dan Shakespeares geliefden waren de onzen wel : voor zover we konden nagaan, heeft geen van beiden ooit aan het nut om verder te leven getwijfeld.

Godelieve stierf dan ook als een gezapig hoogbejaard nonnetje te Antwerpen, waar ze begraven werd onder een grafsteen die behalve het wapen der Gottignies deze inscriptie draagt : "Hier leit begraven suster Godelieve van Gotingijs sterf A° XV ende XXIX den derde dach in Januari".

En heer Hendrik ? ... Ach, uit het oog nietwaar ? Hendrik Bau huwde niet zo lang daarna Berbele van Herbys en stierf in 1495. Hij werd in de kerk van Duffel (die hij met rijke geschenken begiftigde) begraven, zonder evenwel nazaten na te laten, althans toch geen wettige. Lanceloot van Gottignies heeft niet lang kunnen genieten van zijn sombere wraak: amper twee maanden later ruilde hij het tijdelijke voor het eeuwige. Op zijn zerk, nog altijd te zien op de buitenmuur van de kerk te Rumst, staat in gotisch schrift : Hier leicht begraven Lanceloet van Gottignies drossert lands van Rumpst was, die sterft in 't jaer ons heeren 1468 in julio. en jouffrouwe Janne Scajans Lanceloots huysvrouwe die sterft in 't jaar ons heere 1433. 15 mei Bidt voor die Ziele.

Maar het is Sara die nog het langst van zich heeft laten horen. Tot in de 18de eeuw, toen de laatste bomen van het Sechbos voor de bijl

gingen, wisten de omwonenden dat men bij nacht en ontij een zwart geklede, zwaar gesluiserde gedaante kon tegenkomen. Onderwijl echter heeft ook Sara haar toverstok aan de wilgen gehangen, en daar kunnen we inkomen: een door koel neon beschenen fabrieksterrein is nu niet bepaald de geijkte plek om gezellig uit spoken te gaan.

N.B. : vrij naar het handschrift van August Hendrik Laurent Croquet, nu in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel. En met dank aan Leo Vermeulen voor de genealogische gegevens. Croquet, geboren te Brussel op 19/12/1810, was dokter en werd gemeentesecretaris van Walem in 1845, waar hij overleed op 10/12/1875.

1. Had eigendommen op de markt van Rumst en was bevelhebber van het Donkske.
2. Slot Muggenbergh lag in Duffel bij de huidige Hondiuslaan, tussen de kerk en de Nete.

Zerksteen.

Pierre sépulcrale.

Chr. Verbruggen

